

Ministerie van Defensie

> Retouradres Postbus 20701 2500 ES Den Haag

Aan
de Voorzitter van de Eerste Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20017
2500 EA Den Haag

Ministerie van Defensie

Plein 4
MPC 58B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

Onze referentie

BS2023014258

*Bij beantwoording, datum,
onze referentie en onderwerp
vermelden.*

Datum 17 mei 2023
Betreft Financiële verantwoording 2022 project Verwerving F-35

Mede namens de Minister van Economische Zaken en Klimaat bied ik u, conform de brief van de Vaste Commissie voor Defensie 'Overbrengen commissiebesluiten inzake informatievoorziening F-35' (kenmerk 2018Z08483/2018D29125, Tweede Kamer) en de (gewijzigde) uitgangspuntennotitie groot project Verwerving F-35 (kenmerk 2019Z03999/2019D09255, Tweede Kamer), de financiële verantwoording over het jaar 2022 van het project Verwerving F-35 aan.

De financiële verantwoording over het voorgaande kalenderjaar wordt vergezeld van een controleverklaring van de Auditdienst Rijk.

DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE,

mr. drs. C.A. van der Maat

Financiële verantwoording 2022 project Verwerving F-35

Datum
17 mei 2023Onze referentie
BS2023014258

Tabel 1: Gerealiseerde ontvangsten (in miljoen €)

	ontvangen t/m 2021	ontvangen in 2022	ontvangen t/m 2022
Eenmalige bijdrage industrie	4,5	0,0	4,5
Afdrachten uit hoofde van omzet	22,2	5,4	27,6
Verrekening PRL voorschot	15,1	0,0	15,1
Royalty's	18,9	3,8	22,7
Overig	0,4	0,0	0,4
Totaal	61,1	9,2	70,3

Tabel 2: Gerealiseerde betalingen (in miljoen €)

	betaald t/m 2021	betaald in 2022	betaald t/m 2022
<i>Concept Demonstration Phase (Defensie)</i>	10,5	0,0	10,5
<i>Concept Demonstration Phase (EZK)</i>	82,8	0,0	82,8
<i>System Development and Demonstration</i>	792,2	0,0	792,2
Nederlandse projecten	38,3	0,0	38,3
Voortgezette verwervingsvoorbereiding	3.563,0	711,5	4.274,5
Bijdrage doorontwikkeling PSFD-fase	59,5	0,0	59,5
Totaal	4.546,3	711,5	5.257,8

Tabel 3: Aangegane en openstaande verplichtingen (in miljoen €)

Deelfasen	openstaand per 31-12-21	aangegaan in 2022	betaald in 2022	openstaand per 31-12-22
Voortgezette verwervingsvoorbereiding	826,0	1.167,6	711,5	1.282,1
Bijdrage doorontwikkeling PSFD-fase	4,3	0,3	0,0	4,6
Totaal	830,3	1.167,9	711,5	1.286,7

Tabel 4: Openstaande voorschotten (in miljoen €)

Deelfasen	openstaand per 31-12-21	nieuw in 2022	verrekend in 2022	openstaand per 31-12-22
Nederlandse projecten	14,7	0,0	2,7	12,0
Voortgezette verwervingsvoorbereiding	74,0	30,8	9,6	95,2
Bijdrage doorontwikkeling PSFD-fase	20,6	0,0	3,2	17,4
Totaal	109,3	30,8	15,5	124,6

Tabel 5: Openstaande vorderingen (in miljoen €)

Openstaande vorderingen (in miljoen €)	openstaand per 31-12-21	ingesteld in 2022	ontvangen in 2022	openstaand per 31-12-22
Royalty's geleverde FMS toestellen	4,3	3,2	3,8	3,7

Toelichting bij tabellen 1 t/m 5

Ministerie van Defensie

Algemeen

Bovenstaande tabellen geven voor de verschillende fasen van het project inzicht in de gerealiseerde ontvangsten, de gerealiseerde betalingen, de aangegane en openstaande verplichtingen, de verstrekte, verrekenende en de openstaande voorschotten, de ingestelde, ontvangen en openstaande vorderingen naar de stand van begin en ultimo 2022. Dit overzicht is opgesteld in overeenstemming met de vereisten voor financiële verslaggeving, zoals opgenomen in de Comptabiliteitswet en de Regeling Grote Projecten.

Datum

17 mei 2023

Onze referentie

BS2023014258

Als gevolg van het kabinetsbesluit om mee- en tegenvallers voor investeringsprojecten als gevolg van valutaontwikkelingen voortaan als niet plafondrelevante mutaties te verwerken (Kamerstuk 35 300-X-84) worden de betalingen, openstaande verplichtingen, voorschotten en vorderingen in US dollars gewaardeerd tegen de meest recente CEP-koers voor de US dollar (\$ 1,14 = € 1,00). Dit geldt niet voor de betalingen, openstaande verplichtingen en voorschotten waarvoor in het verleden een termijnvalutacontract is afgesloten, deze worden gewaardeerd tegen de in het contract gehanteerde koers.

Btw

In 2020 heeft Defensie geconstateerd dat over de jaren 2015-2019 over bepaalde betaalde facturen voor diensten (nog) geen btw was afgedragen. Defensie heeft daarop in 2020 een inschatting gemaakt van het nog verschuldigde bedrag over de vijf voorgaande jaren. Dit bedrag van € 29,3 miljoen is in 2020 door Defensie aan de Belastingdienst afgedragen. Tevens is de ADR gevraagd een onderzoek uit te voeren om de gegevens die door Defensie gebruikt worden voor het berekenen van de btw-afdracht van het project Verwerving F-35 te valideren. Defensie heeft op basis van het conceptrapport van de ADR in 2022 diverse verbeteringen doorgevoerd in de financiële administratie van het project. De ADR heeft eind 2022 een afloopcontrole uitgevoerd en het onderzoek afgerond. De conclusie is dat Defensie na uitgevoerde verbeteracties beschikt over betrouwbare gegevens om de benodigde btw-afdracht te kunnen bepalen.

Op basis van de verbeterde administratie heeft Defensie een definitieve berekening gemaakt over de verschuldigde btw over de jaren 2015-2019. Defensie heeft de uitkomsten hiervan gedeeld met de Belastingdienst, zodat de Belastingdienst een definitief oordeel kan geven. Het voorlopige oordeel is dat Defensie een klein gedeelte van het reeds afgedragen bedrag zal terugkrijgen van de Belastingdienst.

In afwachting van het definitieve oordeel van de Belastingdienst is in 2020 een gedeelte (€ 15,7 miljoen) van het afgedragen bedrag van € 29,3 miljoen op het projectbudget belast. Na het definitieve oordeel zal het restant van het bedrag in 2023 alsnog op het projectbudget worden belast. Bij facturen vanaf 2020 draagt Defensie de btw conform de wettelijke regels af.

Ontvangsten

In 2022 heeft het ministerie van Economische Zaken en Klimaat € 5,4 miljoen aan afdrachten ontvangen uit hoofde van € 269,9 miljoen aan omzet in 2021 door de Medefinancieringsovereenkomst-bedrijven (MFO-bedrijven). Het totaal aan ontvangsten sinds 2008 bedraagt hiermee € 27,6 miljoen exclusief de eenmalige bijdrage van de industrie in 2002 van € 4,5 miljoen. Van de *Foreign Military Sales (FMS)*-partnerlanden is in 2022 € 3,8 miljoen aan royalty's ontvangen.

Betalingen

In 2022 is, onder Voortgezette Verwervingsvoorbereiding, een bedrag van € 711,5

miljoen betaald. Hiermee komt de totale betalingstand tot en met 2022 op € 4.274,5 miljoen. Dit zijn de betalingen die betrekking hebben op de reeds geleverde F35's en het daarbij behorend materieel.

Ministerie van Defensie

Datum

17 mei 2023

Onze referentie

BS2023014258

Verplichtingen

In 2022 is er onder Voortgezette Verwervingsvoorbereiding € 1.167,6 miljoen aan verplichtingen aangegaan. Per 31 december 2022 staat er op deze post in totaal € 1.282,1 miljoen aan verplichtingen open.

Voorschotten

Alle voorschotten van voor 2008 zijn tegen de maandkoers van december 2007 gewaardeerd. De voorschotten vanaf 2008 zijn gewaardeerd tegen de op het moment van verstrekking geldende maandkoers of de op dat moment geldende CEP-koers voor de US dollar (2021 \$1,22 = € 1,00 en 2022: \$ 1,14 = € 1,00). Uitgezonderd zijn de posten die met valutatermijncontracten zijn afgedekt, deze zijn opgenomen tegen de betreffende valutatermijnkoers. Na voltooiing van de desbetreffende werkzaamheden en/of levering van de desbetreffende goederen of diensten worden deze voorschotten administratief verrekend. Hierbij ontstaan geen koersverschillen. Zoals blijkt uit Tabel 4 heeft de stand voorschotten ultimo 2022 een omvang van € 124,6 miljoen.

Onder Voortgezette Verwervingsvoorbereiding is voor een bedrag van € 30,8 miljoen aan nieuwe voorschotten aangegaan en voor een bedrag van € 9,6 miljoen aan voorschotten verrekend. Onder de Nederlandse projecten en de doorontwikkeling van de *Production Sustainment en Follow-on Development*-fase zijn gedurende 2022 voor een bedrag aan €3,2 miljoen aan voorschotten verrekend.

Vorderingen

Zoals bekend zijn FMS-overeenkomsten gesloten voor de aanschaf van F-35 toestellen door niet-partnerlanden. Nederland ontvangt als partner bij de ontwikkeling van de F-35 royalty's voor de toestellen die aan niet-partnerlanden worden verkocht. Het JPO verschaft de partnerlanden op diverse momenten in het jaar een overzicht met de verwachte productie van toestellen en motoren voor niet-partnerlanden. Op basis van dit overzicht stelt Defensie jaarlijks een vordering in richting het JPO. De daadwerkelijke betaling van royalty's van het JPO aan Defensie kent enige vertraging in de tijd, wat het bedrag aan openstaande vorderingen verklaard.

Defensie heeft in 2022 voor € 3,2 miljoen aan vorderingen ingesteld. In 2022 is € 3,8 miljoen aan royalty's ontvangen (zie ook Ontvangsten). Per 31 december 2022 staat € 3,7 miljoen aan vorderingen open.

Controleverklaring bij de financiële verantwoording 2022 project Verwerving F-35

Colofon

Titel	Controleverklaring bij de financiële verantwoording 2022 project Verwerving F-35
Uitgebracht aan	Voorzitters Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal
Datum	15 maart 2023
Kenmerk	2023-0000071993

Inlichtingen
Auditdienst Rijk
070-342 7700

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Controleverklaring behorende bij de financiële verantwoording over het jaar 2022 van het project Verwerving F-35 (VF-35).

1.1 Verklaring over de financiële verantwoording 2022 project Verwerving F-35

Ons oordeel

Wij hebben de financiële verantwoording 2022 van het project Verwerving F-35 van het ministerie van Defensie en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (hierna financiële verantwoording), zoals na deze controleverklaring opgenomen in dit rapport, gecontroleerd. Naar ons oordeel geeft de financiële verantwoording 2022, opgesteld door het ministerie van Defensie en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK), een getrouw beeld en is een redelijke mate van zekerheid verkregen over de comptabele rechtmatigheid, in overeenstemming met de verslaggevingsvoorschriften die zijn opgenomen in de Comptabiliteitswet 2016, de Regeling Grote Projecten en de uitgangspuntennotitie.

De financiële verantwoording op pagina 6 t/m 8 van dit rapport bestaat uit:

- de gerealiseerde betalingen, ontvangsten en aangegane verplichtingen in 2022;
- de openstaande verplichtingen, voorschotten en vorderingen per 31 december 2022;
- de toelichtingen hierop.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de financiële verantwoording'.

Wij zijn onafhankelijk van de ministeries van Defensie en EZK zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Benadrukking van de basis voor financiële verslaggeving en beperking in gebruik en verspreidingskring

Wij vestigen de aandacht op de toelichting van de financiële verantwoording waarin de basis voor financiële verslaggeving uiteen is gezet. De financiële verantwoording is opgesteld voor de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal met als doel te voorzien in de informatiebehoefte van de Eerste en Tweede Kamer op basis van de Regeling Grote Projecten. Hierdoor is de financiële verantwoording mogelijk niet geschikt voor andere doeleinden. Onze controleverklaring is derhalve uitsluitend bestemd voor de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal en dient niet te worden verspreid aan of te worden gebruikt door anderen. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aanleggenheid.

1.2

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de financiële verantwoording

Verantwoordelijkheden van de staatssecretaris van Defensie en de minister van EZK voor de financiële verantwoording

De staatssecretaris van Defensie en de minister van EZK zijn verantwoordelijk voor het opmaken van de financiële verantwoording, die de uitkomsten van de begrotingsuitvoering getrouw dienen weer te geven in overeenstemming met de verslaggevingsvoorschriften die zijn opgenomen in de Comptabiliteitswet, de Regeling Grote Projecten en de uitgangspuntennotitie.

In dit kader zijn de staatssecretaris van Defensie en de minister van EZK verantwoordelijk voor de comptabele rechtmatigheid en een zodanige interne beheersing die de staatssecretaris van Defensie en de minister van EZK noodzakelijk achten om het opmaken van de financiële verantwoording mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de financiële verantwoording

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de beslissingen die gebruikers op basis van deze financiële overzichten nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de financiële verantwoording afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de ministeries van Defensie en EZK;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de financiële verantwoording en de daarbij opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de financiële verantwoording een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de leiding van het ministerie van Defensie en EZK onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Den Haag, 15 maart 2023

Bijlage - Financiële verantwoording 2022 project verwerving F-35

Financiële verantwoording 2022 project Verwerving F-35

Tabel 1: Gerealiseerde ontvangsten (in miljoen €)

	ontvangen t/m 2021	ontvangen in 2022	ontvangen t/m 2022
Eenmalige bijdrage industrie	4,5	0,0	4,5
Afdrachten uit hoofde van omzet	22,2	5,4	27,6
Verrekening PRL voorschot	15,1	0,0	15,1
Royalty's	18,9	3,8	22,7
Overig	0,4	0,0	0,4
Totaal	61,1	9,2	70,3

Tabel 2: Gerealiseerde betalingen (in miljoen €)

	betaald t/m 2021	betaald in 2022	betaald t/m 2022
<i>Concept Demonstration Phase (Defensie)</i>	10,5	0,0	10,5
<i>Concept Demonstration Phase (EZK)</i>	82,8	0,0	82,8
<i>System Development and Demonstration</i>	792,2	0,0	792,2
Nederlandse projecten	38,3	0,0	38,3
Voortgezette verwervingsvoorbereiding	3.563,0	711,5	4.274,5
Bijdrage doorontwikkeling PSFD-fase	59,5	0,0	59,5
Totaal	4.546,3	711,5	5.257,8

Tabel 3: Aangegane en openstaande verplichtingen (in miljoen €)

Deelfasen	openstaand per 31-12-21	aangegaan in 2022	betaald in 2022	openstaand per 31-12-22
Voortgezette verwervingsvoorbereiding	826,0	1.167,6	711,5	1.282,1
Bijdrage doorontwikkeling PSFD-fase	4,3	0,3	0,0	4,6
Totaal	830,3	1.167,9	711,5	1.286,7

Tabel 4: Openstaande voorschotten (in miljoen €)

Deelfasen	openstaand per 31-12-21	nieuw in 2022	verrekend in 2022	openstaand per 31-12-22
Nederlandse projecten	14,7	0,0	2,7	12,0
Voortgezette verwervingsvoorbereiding	74,0	30,8	9,6	95,2
Bijdrage doorontwikkeling PSFD-fase	20,6	0,0	3,2	17,4
Totaal	109,3	30,8	15,5	124,6

Tabel 5: Openstaande vorderingen (in miljoen €)

Openstaande vorderingen (in miljoen €)	openstaand per 31-12-21	ingesteld in 2022	ontvangen in 2022	openstaand per 31-12-22
Royalty's geleverde FMS toestellen	4,3	3,2	3,8	3,7

Toelichting bij tabellen 1 t/m 5

Algemeen

Bovenstaande tabellen geven voor de verschillende fasen van het project inzicht in de gerealiseerde ontvangsten, de gerealiseerde betalingen, de aangegane en openstaande verplichtingen, de verstrekte, verrekenende en de openstaande voorschotten, de ingestelde, ontvangen en openstaande vorderingen naar de stand van begin en ultimo 2022. Dit overzicht is opgesteld in overeenstemming met de vereisten voor financiële verslaggeving, zoals opgenomen in de Comptabiliteitswet en de Regeling Grote Projecten.

Als gevolg van het kabinetsbesluit om mee- en tegenvallers voor investeringsprojecten als gevolg van valutaontwikkelingen voortaan als niet plafondrelevante mutaties te verwerken (Kamerstuk 35 300-X-84) worden de betalingen, openstaande verplichtingen, voorschotten en vorderingen in US dollars gewaardeerd tegen de meest recente CEP-koers voor de US dollar (\$ 1,14 = € 1,00). Dit geldt niet voor de betalingen, openstaande verplichtingen en voorschotten waarvoor in het verleden een termijnvalutacontract is afgesloten, deze worden gewaardeerd tegen de in het contract gehanteerde koers.

Btw

In 2020 heeft Defensie geconstateerd dat over de jaren 2015-2019 over bepaalde betaalde facturen voor diensten (nog) geen btw was afgedragen. Defensie heeft daarop in 2020 een inschatting gemaakt van het nog verschuldigde bedrag over de vijf voorgaande jaren. Dit bedrag van € 29,3 miljoen is in 2020 door Defensie aan de Belastingdienst afgedragen. Tevens is de ADR gevraagd een onderzoek uit te voeren om de gegevens die door Defensie gebruikt worden voor het berekenen van de btw-afdracht van het project Verwerving F-35 te valideren. Defensie heeft op basis van het conceptrapport van de ADR in 2022 diverse verbeteringen doorgevoerd in de financiële administratie van het project. De ADR heeft eind 2022 een afloopcontrole uitgevoerd en het onderzoek afgerond. De conclusie is dat Defensie na uitgevoerde verbeteracties beschikt over betrouwbare gegevens om de benodigde btw-afdracht te kunnen bepalen.

Op basis van de verbeterde administratie heeft Defensie een definitieve berekening gemaakt over de verschuldigde btw over de jaren 2015-2019. Defensie heeft de uitkomsten hiervan gedeeld met de Belastingdienst, zodat de Belastingdienst een definitief oordeel kan geven. Het voorlopige oordeel is dat Defensie een klein gedeelte van het reeds afgedragen bedrag zal terugkrijgen van de Belastingdienst.

In afwachting van het definitieve oordeel van de Belastingdienst is in 2020 een gedeelte (€ 15,7 miljoen) van het afgedragen bedrag van € 29,3 miljoen op het projectbudget belast. Na het definitieve oordeel zal het restant van het bedrag in 2023 alsnog op het projectbudget worden belast. Bij facturen vanaf 2020 draagt Defensie de btw conform de wettelijke regels af.

Ontvangsten

In 2022 heeft het ministerie van Economische Zaken en Klimaat € 5,4 miljoen aan afdrachten ontvangen uit hoofde van € 269,9 miljoen aan omzet in 2021 door de Medefinancieringsovereenkomst-bedrijven (MFO-bedrijven). Het totaal aan ontvangsten sinds 2008 bedraagt hiermee € 27,6 miljoen exclusief de eenmalige bijdrage van de industrie in 2002 van € 4,5 miljoen. Van de *Foreign Military Sales (FMS)*-partnerlanden is in 2022 € 3,8 miljoen aan royalty's ontvangen.

Betalingen

In 2022 is, onder Voortgezette Verwervingsvoorbereiding, een bedrag van € 711,5 miljoen betaald. Hiermee komt de totale betalingstand tot en met 2022 op € 4.274,5 miljoen.

Verplichtingen

In 2022 is er onder Voortgezette Verwervingsvoorbereiding € 1.167,6 miljoen aan verplichtingen aangegaan. Per 31 december 2022 staat er op deze post in totaal € 1.282,1 miljoen aan verplichtingen open.

Voorschotten

Alle voorschotten van voor 2008 zijn tegen de maandkoers van december 2007 gewaardeerd. De voorschotten vanaf 2008 zijn gewaardeerd tegen de op het moment van verstrekking geldende maandkoers of de op dat moment geldende CEP-koers voor de US dollar (2021 \$1,22 = € 1,00 en 2022: \$ 1,14 = € 1,00). Uitgezonderd zijn de posten die met valutatermijncontracten zijn afgedekt, deze zijn opgenomen tegen de betreffende valutatermijnkoers. Na voltooiing van de desbetreffende werkzaamheden en/of levering van de desbetreffende goederen of diensten worden deze voorschotten administratief verrekend. Hierbij ontstaan geen koersverschillen. Zoals blijkt uit Tabel 4 heeft de stand voorschotten ultimo 2022 een omvang van € 124,6 miljoen.

Onder Voortgezette Verwervingsvoorbereiding is voor een bedrag van € 30,8 miljoen aan nieuwe voorschotten aangegaan en voor een bedrag van € 9,6 miljoen aan voorschotten verrekend. Onder de Nederlandse projecten en de doorontwikkeling van de *Production Sustainment en Follow-on Development*-fase zijn gedurende 2022 voor een bedrag aan €3,2 miljoen aan voorschotten verrekend.

Vorderingen

Zoals bekend zijn FMS-overeenkomsten gesloten voor de aanschaf van F-35 toestellen door niet-partnerlanden. Nederland ontvangt als partner bij de ontwikkeling van de F-35 royalty's voor de toestellen die aan niet-partnerlanden worden verkocht. Het JPO verschaft de partnerlanden op diverse momenten in het jaar een overzicht met de verwachte productie van toestellen en motoren voor niet-partnerlanden. Op basis van dit overzicht stelt Defensie jaarlijks een vordering in richting het JPO. De daadwerkelijke betaling van royalty's van het JPO aan Defensie kent enige vertraging in de tijd, wat het bedrag aan openstaande vorderingen verklaard.

Defensie heeft in 2022 voor € 3,2 miljoen aan vorderingen ingesteld. In 2022 is € 3,8 miljoen aan royalty's ontvangen (zie ook Ontvangsten). Per 31 december 2022 staat € 3,7 miljoen aan vorderingen open.

Auditdienst Rijk
Postbus 20201
2500 EE Den Haag
(070) 342 77 00

Aan STASDEF
Van HDFC
Afgestemd met CDS (DPLAN, DMO, CLSK), DGB
In afschrift aan

TER BESLISSING

Datum

7 februari 2023

Onze referentie

BS2023003704

Opgesteld door

[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]@mindef.nl

Aantal bijlagen

1

Nota

Kamerbrief Financiële Verantwoording 2022 Project Verwerving F-35

Aanleiding

Conform de gewijzigde uitgangspuntennotitie groot project Verwerving F-35 (kenmerk 2019Z03999/2019D09255) dient u jaarlijks, mede namens de Minister van Economische Zaken en Klimaat, uiterlijk gelijktijdig met het jaarverslag van het ministerie van Defensie (17 mei 2023), de financiële verantwoording over het project Verwerving F-35 aan de Tweede Kamer aan te bieden. Vanwege de lopende auditcontrole van de Auditdienst Rijk (ADR) op het jaarverslag en de financiële verantwoording project verwerving F-35, dient deze Kamerbrief begin maart al getekend te worden, waarna deze niet meer kan worden gewijzigd.

Geadviseerd besluit

- Instemmen met de inhoud van de Kamerbrief 'Financiële verantwoording 2022 project verwerving F-35'.
- Vóór 14 maart tekenen van de Kamerbrief 'Financiële verantwoording 2022 project verwerving F-35' zodat de ADR haar controle kan afronden.
- Instemmen met verzending van de Kamerbrief 'Financiële verantwoording 2022 project verwerving F-35' gelijktijdig met het jaarverslag (17 mei 2023) in lijn met de uitgangspuntennotitie groot project Verwerving F-35.

Kernpunten

- De financiële verantwoording 2022 project verwerving F-35 bevat enkel de financiële informatie over 2022 en een toelichting op deze gegevens. De Kamer wordt via de Voortgangsrapportage project verwerving F-35 geïnformeerd over de voortgang van het project. Dit jaar ontvangt de Kamer de (uitgestelde) Voortgangsrapportage uiterlijk op 31 maart 2023. Uiteraard dient de informatie over 2022 die in beide rapportages is opgenomen in lijn te zijn. Dit is gecontroleerd. Er wordt gezien of de Financiële Verantwoording vanaf volgend jaar opgenomen kan worden in de Voortgangsrapportage. Dit is dit jaar nog niet mogelijk, omdat de Tweede Kamer hiermee eerst moet instemmen (voorstel wordt gedaan in aanbiedingsbrief Voortgangsrapportage F-35, BS2023004653).
- ADR: De ADR geeft een controleverklaring af bij de financiële verantwoording. De ADR heeft in de totstandkoming van de financiële verantwoording nauwkeurig meegekeken op de opgenomen cijfers en teksten. Hierover bestaat overeenstemming. De ADR tekent de controleverklaring pas nadat u getekend heeft. Uit de controle zijn tot nog toe geen

bijzonderheden naar voren gekomen. Pas nadat u de Kamerbrief heeft getekend sluit de ADR haar controle af.

- Ministerie van EZK: het Ministerie van EZK is op 21/2 verzocht het intern proces te starten en akkoord te geven. U tekent mede namens de Minister van EZK.

Toelichting

Er is één bijzondere paragraaf opgenomen in de toelichting:

- BTW: In 2020 heeft Defensie geconstateerd dat over de jaren 2015-2019 over bepaalde betaalde facturen (nog) geen btw was afgedragen. Dit was het gevolg van het feit dat voor de F-35 specifieke btw afspraken gelden die tussen 2015 en 2019 nog niet goed waren geeffectueerd in de administratie van Defensie. In 2020 heeft Defensie daarom:
  - o 1) Een bedrag van € 29,3 miljoen afgedragen aan de Belastingdienst om te voorkomen dat de achterstallige belastingrente verder op zou lopen. Van dit bedrag is in 2020 € 15,7 miljoen ten laste van het projectbudget Verwerving F-35 gesteld, met daarbij de notie dat het overige bedrag ten laste van het project zou worden gesteld na een definitief oordeel van de Inspecteur der Belastingdienst.
  - o De ADR verzocht om een onderzoek uit te voeren om de gegevens, die door Defensie gebruikt worden voor de grondslag van de btw-afdracht van het project Verwerving F35, te valideren aan de hand van de gegevens in de financiële administratie van Defensie.

In 2021 en 2022 heeft Defensie opvolging gegeven aan de conceptbevindingen van de ADR en de ADR uitgenodigd een afloopcontrole uit te voeren bij Defensie. Medio 2022 heeft de ADR deze controle uitgevoerd en het onderzoek afgerond. Eind 2022 is Defensie met de Inspecteur der Belastingdienst in gesprek getreden, zodat deze een definitief oordeel kon geven. Het definitieve oordeel luidt dat Defensie € 0,2 miljoen van de betaalde € 29,3 miljoen terug dient te krijgen van de Belastingdienst. Het resterende bedrag à € 13,4 miljoen zal in 2023 op het projectbudget worden belast, waarmee dit dossier kan worden gesloten.

Financiële overwegingen

De financiële verantwoording heeft geen financiële consequenties.

Juridische overwegingen

De financiële verantwoording bevat geen juridische bijzonderheden.

Communicatie

DCO voorziet geen communicatie over deze Kamerbrief.

Informatie die niet openbaar wordt gemaakt

Persoonsgegevens van de steller worden gelakt vanwege de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

DE HOOFDDIRECTEUR FINANCIËN EN CONTROL

